

TIL VA NUTQ

Qayumov Sardor

Jizzax davlat pedagogika instituti

O'zbek tili va adabiyoti talabasi

" Til-shuncha sharofati bilan nutqning qurolidir. Agar nutq noma'qul bo'lib chiqsa-tilning ofatidir".

Alisher Navoiy.

Dunyoda har bir millatning o'z ona tilisi bor va u har bir millat uchun qadrlidir. Darhaqiqat, ona tili millatni yuksak va buyuk ma'rifat, madaniyat sari yetaklaydi.

Azal-azaldan xalqimiz o'z ona tilini e'zozlab, ko'p asrlik hayotiy tajribalari davomida sayqallab kelgan. Keyingi yillarda tilimiz taraqqiyoti bilan bog'liq keng ko'lamli islohotlar amalga oshirilmoqda. Bunga misol qilib, 1989-yil 21-oktabr O'zbekiston Respublikasining "Davlat tili haqida"gi qonuni qabul qilingan kunni olishimiz mumkin. O'zbek tiliga davlat tili maqomining berilishi xalqimizning muqaddas qadriyatlaridan biri bo'lmish ona tilimizning rivojlantirishi, taraqqiyot etishi omili bo'ldi desak mubolag'a bo'lmaydi.

Chunonchi, "eskirgan so'z" tamg'asi bosilgan ona tilimizning bisotidagi qanchadan-qancha so'zlar til maydoniga chiqdi. Fan, texnika, iqtisod, sport, tibbiyot, huquq, madaniyat, ma'rifat va boshqa sohalarga oid talaygina so'zlar tilimizga kirib keldi, ish yuritish tili o'zbek tiliga aylantirildi. Bularning barchasi Oona tilimizga bo'lgan xurmat-ehtiromni belgisidir. Bundan tashqari o'zbek tilining xalqaro til maydoniga chiqayotgani har birimizga yuksak g'urur va iftixor bag'ishlaydi.

"...Biz ajdodlardan avlodlarga o'tib kelayotgan bebaho boylarning vorislari sifatida ona tilimizni asrab-avaylashimiz, uni boyitish nufuzini yanada oshirish ustida doimiy ishlashimiz zarur".

Islom Karimov.

Tilimiz taraqqiy etishi uchun avvalo nutqimizga ahamiyat berishimiz zarur. Chunonchi, jahon maydonlarida turli xil sohalarda ayniqsa sport va diyoratda ravon nutq so'zlamok va o'zbek tilining naqadar go'zal ekanligini ko'rsatib bermoq lozim. Til qanchalik ulug'vor bo'lmasin uni yuzaga chiqaradigan vosita nutq hisoblanadi. O'zbek tilida nutq so'zlaganimizda iloji boricha bir xillikdan qochish lozim, zero tilimiz turli xil so'zlarga boydir. Bunga misol qilib mutafakkir bobomiz Alisher Navoiyning dunyo bo'yicha eng ko'p so'zdan foydalanganini olishimiz mumkin. Alisher Navoiy so'zlardan mohirona foydalangan holda o'zbek adabiyotiga ham asos soldi.

So'z san'ati, notqlik, nutq madaniyatiga qadim-qadimdan alohida e'tibor qaratilgan. Bu sohada g'arb allomalari so'z bilan ta'sir ko'rsatish, kishilarni ishontirish va o'z ortidan ergashtirish mahorati haqida qarashlarini bayon qilgan bo'lsa, sharq mutafakkirlarida aksincha, ular nutq madaniyatini, asosan, suhbat odobi, tinglash madaniyati sifatida e'tirof etgan. So'z mulkining sultoni Hazrat Navoiy o'z asarlarida notqlik va nutq madaniyatiga oid qimmatli ma'lumotlar keltirgan. Navoiyning tilshunoslik va notqlikka oid qarashlari nafaqat "Muhokamat ul-lug'otayn" asari, balki "Xamsa", "Chor devon", g'azal, ruboiy, qit'alarida ham ifodalangan.

Husn jamoli yo'q odam shirin so'z bo'lsa

Go'zal va shirin so'zi bilan barchani qo'lga oladi.

Mazkur bayt Navoiyning “Mahbub ul-qulub” asarida keltirilgan bo‘lib, mutafakkir kishilarni xushmuomalalikka chaqiradi. Yaxshi bilamizki, uzumdan ham shinni, ham may tayyorlash mumkin. Til ham xuddi shunday. Shuning uchun xalq donoligida “Yomon so‘z bilan pichoq qinidan chiqar, yaxshi so‘z bilan ilon inidan” singari purma’no bitiklarni ko‘ramiz. Darhaqiqat, buyuk alloma bobomiz mana shunday donolik bisotidan o‘z asarlarida foydalangani, shubhasiz, albatta.

Xalqimizda tilga e’tibor-elga e’tibor degan dono ibora bejiz aytilmagan. Shunday ekan ona tilimizga hamisha e’tiborli bo‘laylik, uni millatimiz timsoli sifatida aydoqlaylik. O‘zbek tilida shunday so‘zlashaylikki unda nutqimiz nafosati jo‘sh urib tursin.